

Anna Myślińska

Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 24, 387-409

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANNA MYŚLIŃSKA

MUZEUM LAT SZKOLNYCH STEFANA ŻEROMSKIEGO

Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego powołane zostało w setną rocznicę urodzin pisarza w 1964 roku, jako oddział ówczesnego Muzeum Świętokrzyskiego w Kielcach. Jego założycielką była polonistka, kustosz Aleksandra Dobrowolska (1906-1989), założycielka muzeów biograficzno-literackich na Kielecczyźnie i badaczka prozy Stefana Żeromskiego. Powstanie Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego było przejawem szczególnego kultu osoby i twórczości Stefana Żeromskiego wśród społeczności regionu świętokrzyskiego.

Postać Stefana Żeromskiego (1864-1925), jednego z najwybitniejszych polskich pisarzy przełomu XIX i XX w., podejmującego w swoich utworach tematykę narodowo-wyzwoleńczą i społeczną, piewcy urody Ziemi Świętokrzyskiej, upamiętniana była wkrótce po śmierci pisarza. Już w 1926 roku imię Stefana Żeromskiego nadano kieleckiemu placowi powstałemu po wyburzeniu kanonii Sieradowice na północ od budynku Męskiego Gimnazjum Rządowego¹, w którym w latach 1874-1886 uczył się Stefan Żeromski.

Na ścianie działającego w tym samym gmachu Państwowego Gimnazjum im. Mikołaja Reja w 1932 roku wmurowano tablicę poświęconą Stefanowi Żeromskiemu². W ostatnich latach przed wybuchem II wojny światowej (lata 1934-1939) szkoła funkcjonowała jako Państwowe Gimnazjum i Liceum im. Stefana

¹ D. Kopertowska, *Plac Stefana Żeromskiego, Kielce. Historia i współczesność w nazewnictwie*, Kielce 2001, s. 183

² A. Massalski, *Zarys historii szkoły*, w: *Księga pamiątkowa I Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Żeromskiego w Kielcach*, Kielce 1985, s. 52, 53-54; A. Massalski, *Szkoła podczas I wojny światowej i w Polsce niepodległej 1916-1939*, w: *Żeromszczacy. Księga pamiątkowa 2000*, Kielce 2000, s. 50; R. Kwiecień, *Zarys historii I Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Żeromskiego w Kielcach*, w: *Księga pamiątkowa I Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Żeromskiego w Kielcach*, pod redakcją M. Józwiak i Z. Kowalskiego, Kielce 2005, s. 29

Żeromskiego, przyjmując na wniosek uczniów i nauczycieli w 1934 roku imię Stefana Żeromskiego, w miejsce nazwy z lat 1919-1933 Państwowego Gimnazjum im. Mikołaja Reja³. Patronat autora *Szyzyfowych prac* przyjęły też inne kieleckie instytucje oświatowe: Państwowe Męskie Seminarium Nauczycielskie im. St. Żeromskiego i Robotniczy Instytut Oświaty i Kultury im. S. Żeromskiego⁴.

W 1935 roku przypadła 10. rocznica śmierci Stefana Żeromskiego. Dla jej uczczenia ogłoszono ogólnopolskie obchody Dni Żeromskiego (20 listopada – 12 grudnia 1935). Na Kielecczyźnie przybrały one wyjątkowo uroczysty charakter. Patronował im Komitet, w skład którego weszły prominentne osobistości z kraju i regionu: wojewoda kielecki Władysław Dziadosz, kurator okręgu szkolnego krakowskiego Marian Godecki, prezes Polskiej Akademii Literatury Waław Sieroszewski oraz generał Juliusz Zulauf⁵.

Regionalne obchody zainaugurowano 20 listopada 1935 roku w Państwowym Gimnazjum w Kielcach. Podczas uroczystości w *Świetlicy uczniowskiej* otwarto wystawę, na której wyeksponowane zostały listy Stefana Żeromskiego, fotografie rodzinne, świadectwo szkolne, dokumenty z czasów zaboru rosyjskiego, m.in. *Księga pamiątkowa* z wpisami dygnitarzy rosyjskich odwiedzających szkołę, a także fotografie regionu świętokrzyskiego⁶.

W scenariuszu wystawy w *Świetlicy* po raz pierwszy pojawił się zarys programowy późniejszej ekspozycji biograficzno-literackiej i regionalnej, utworzonej w tym samym gmachu, jako Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego.

20 listopada odbył się też uroczysty wieczór poświęcony pamięci pisarza w sali Rady Miejskiej, podczas którego prezydent Kielc Stefan Artwiński przedstawił biografię Stefana Żeromskiego, a radny i zarazem kolega pisarza Bernard Krzyżkiewicz wrócił wspomnieniami do lat nauki w Męskim Gimnazjum Rządowym w Kielcach. Prezydent Artwiński zaproponował też przemianowanie ulicy Wesołej w Kielcach na Stefana Żeromskiego, co Rada jednogłośnie uchwaliła⁷. Podczas omawianych obchodów Dni Żeromskiego odbywały się w Kielcach wieczory wspomnień, przedstawienia, odczyty i koncerty⁸.

W 1935 roku rozbudowano też gmach szkolny, wznosząc przybudówkę od strony północnej.

³ A. Massalski, *Zarys historii szkoły...*, op. cit., s. 54

⁴ *Oświata i kultura*, w: Z. Guldon, A. Massalski, *Historia Kielc*, Kielce 2000, s. 342, 344

⁵ *Dni Żeromskiego*, „Gazeta Kielecka” 1935, nr 321, s. 4. Tradycja ekspozycji biograficzno-literackiej i regionalnej *Świetlicy uczniowskiej* Gimnazjum kontynuowana jest w nowej siedzibie szkoły – I Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Żeromskiego w Kielcach

⁶ *Świetlica uczniowska w gim.[nazjum] Żeromskiego*, „Gazeta Kielecka” 1935, nr 321, s. 4

⁷ *Wieczór wspomnień o Żeromskim*, „Gazeta Kielecka” 1935, R. 64, nr 321, s. 4. Ulica Wesoła ostatecznie nie została przemianowana na Stefana Żeromskiego

⁸ *Prawda o Muzeum Krajoznawczem*, „Gazeta Kielecka” 1935, R. 64, nr 319, s. 3; *Wieczór wspomnień o Żeromskim*, „Gazeta Kielecka” 1935, R. 64, nr 321, s. 4; tamże *Szyzyfowe prace. Przeróbka sceniczna w teatrze im. Piłsudskiego*, s. 4; tamże *Dni Żeromskiego*, s. 4; *Na marginesie Dni Żeromskiego. Odczyt prof. dra Leona Pomirowski*, „Gazeta Kielecka” 1935, R. 64, nr 332, s. 4; *Uroczysta akademii*, „Gazeta Kielecka” 1935, R. 64, nr 333, s. 4; *Z Dni Żeromskiego. Ponad śnieg... w Teatrze PW i WF*, „Gazeta Kielecka” 1935, R. 64, nr 339, s. 4; D. Adamczyk, *Pierwsze Dni Żeromskiego*, „Słowo Ludu” 1976, R. 28, nr 244, s. 8

W 1936 roku w Warszawie i Kielcach zorganizowano *Wystawę Świętokrzyską*, w której efekcie Muzeum Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego (PTK) w Kielcach przyjęło nazwę Muzeum Świętokrzyskiego. Nazwę tę zamierzano rozszerzyć o nadanie muzeum imienia Stefana Żeromskiego⁹. W 1939 roku pod obrady Rady Konserwatorsko-Artystycznej miasta Kielc poddano wniosek Koła Kielczan, postulujący postawienie w Kielcach pomnika Adolfa Dygasińskiego. Rada przychylnie zaopiniowała wystawienie monumentu, wskazując lokalizację na placu Żeromskiego: *...na jednym z końców północnym lub południowym, z zachowaniem drugiego boku dla pomnika Stefana Żeromskiego*¹⁰.

Po zakończeniu II wojny światowej imię Stefana Żeromskiego nadano w 1946 roku Teatrowi prowadzonemu przez znanego organizatora życia teatralnego i reżysera Hugona Morycińskiego¹¹. W roku 1956 imię Stefana Żeromskiego otrzymała też ulica we wschodnim rejonie Kielc (wcześniej m.in. Szeroka, Bolesława Markowskiego, Wschodnia i Józefa Stalina)¹².

W 1950 roku przypadała 25 rocznica śmierci Żeromskiego, w której obchody włączono otwarcie w Muzeum Świętokrzyskim w Kielcach wystawy *Stefan Żeromski*, przygotowanej przez kustosz Aleksandrę Dobrowolską. W trakcie uroczystości wmurowano w parku kieleckim kamień węgielny pod pomnik Stefana Żeromskiego¹³. Wystawę zrealizowano z funduszy Naczelnej Dyrekcji Muzeów w ramach akcji Ogólnopolskiego Komitetu Uczczenia pamięci S. Żeromskiego pod patronatem Prezydenta Bolesława Bieruta¹⁴. Cel wystawy o wybitnym twórcy określił prof. Kazimierz Wyka: *...ażeby w obrazowy i przemawiający do wrażliwości odbiorcy sposób ukazać dzieła owego twórcy, przełożyć te dzieła na wymowę eksponatów i syntetycznych znaków, określających ich treść i wagę społeczną*¹⁵. Wystawa *Stefan Żeromski* przedstawiła osobowość artystyczną pisarza na tle epoki, w której żył i pracował¹⁶. Poza Kielcami zaprezentowano ją aż w dwudziestu miastach Polski¹⁷.

⁹ *Przewodnik po Wystawie Świętokrzyskiej, 7-29 marca 1936*, Warszawa 1936, s. 19; *Przewodnik po Wystawie Świętokrzyskiej w Kielcach, 9 maja – 21 czerwca 1936*, Warszawa 1936, s. 19; A. Patkowski, *Wystawa Świętokrzyska jako Muzeum im. S. Żeromskiego w Kielcach*, „Pion” 1936, nr 14, s. 2-3. Nie doszło do rozszerzenia nazwy Muzeum Świętokrzyskiego o imię Stefana Żeromskiego

¹⁰ Archiwum Państwowe Kielce, Akta Miasta Kielce, sygn. 2340 A, k. 715, za J. Główką, *Rada Artystyczno-Konserwatorska miasta Kielc 1935-1939*, Rocznik MNKi, t. 19, 1998, s. 133

¹¹ J. Domoń, *100 Lat Teatru w Kielcach*, Kraków 1979, s. 40-41

¹² D. Kopertowska, [ulica] *Stefana Żeromskiego*, w: *Kielce. Historia i współczesność w nazewnictwie*, op. cit., s. 287

¹³ *Polska Ludowa czci pamięć Stefana Żeromskiego*, „Słowo Ludu” 1950, R. II, nr 352, s. 1; J. Dużyk, *Wystawa Żeromskiego w Kielcach*, „Dziś i Jutro” 1951, nr 4, s. 7; Dr Ł., *Wystawa poświęcona Stefanowi Żeromskiemu w Muzeum Świętokrzyskim w Kielcach*, „Kurier Codzienny” 1951, nr 12, s. 5; H. Mortkowicz-Olczakowa, *Na wystawie Żeromskiego w Kielcach*, „Życie Literackie” 1951, nr 1, s. 16

¹⁴ A. Dobrowolska, *Stefan Żeromski. Katalog wystawy*, Muzeum Świętokrzyskie w Kielcach, Kielce 1952, s. 95

¹⁵ tamże, s. 3

¹⁶ tamże, s. 1-101; J. Kuczyński, *XXX lat muzealnictwa kieleckiego w Polsce Ludowej*, „Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego”, (dalej Rocznik MŚ) t. 9, 1975, s. 28

¹⁷ B. Erber, *Z żałobnej karty. Aleksandra Dobrowolska (1906-1989)*, „Rocznik

24 maja 1953 roku w parku miejskim odsłonięto pomnik Stefana Żeromskiego dłuta Stanisława Sikory, nadając zielonej enklawie miasta imię pisarza¹⁸. Park w Kielcach nosił imię Stefana Żeromskiego do 1986 roku, później powrócono do dawnego imienia Stanisława Staszica¹⁹.

Kontakty z Kielcami córki pisarza Moniki Żeromskiej zaowocowały jesienią 1954 roku wystawą jej obrazów w Muzeum Świętokrzyskim w Kielcach²⁰.

25 lat od utworzeniu wystawy w *Świetlicy uczniowskiej* Gimnazjum im. Stefana Żeromskiego w Kielcach (1935) powstał projekt Muzeum Stefana Żeromskiego w Ciekotach. W 1960 roku dyrektor Muzeum Świętokrzyskiego w Kielcach Edmund Massalski zaproponował odtworzenie dworu Żeromskich lub organizację części muzealnej poświęconej Żeromskiemu w nowym Domu Harcerza w Ciekotach (wg scenariusza A. Dobrowolskiej)²¹. Utworzenie Muzeum Stefana Żeromskiego w Ciekotach do końca 1966 r. planowało również Muzeum Świętokrzyskie, kierowane przez dyrektora Alojzego Obornego²². Obie inicjatywy nie zostały zrealizowane.

Po II wojnie światowej budynek Państwowego Gimnazjum i Liceum im. Stefana Żeromskiego, a od roku szkolnego 1948/1949 Państwowej Szkoły Ogólnokształcącej Stopnia Licealnego im. St. Żeromskiego w Kielcach był mocno zagrożony technicznie, dlatego podjęto starania o wzniesienie nowej siedziby szkoły. 18 czerwca 1960 roku odbyło się wmurowanie kamienia węgielnego i aktu erekcyjnego w fundamenty nowego gmachu, w którym zajęcia dydaktyczne rozpoczęły się w roku szkolnym 1962/1963. W 1961 roku doszło do ostatniej zmiany nazwy placówki na I Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Żeromskiego²³.

W 1964 roku przypadała setna rocznica urodzin Stefana Żeromskiego, która

Muzeum Narodowego w Kielcach, (dalej Rocznik MNKi), t. 16, 1992, s. 428

¹⁸ *Odsłonięcie pomnika Stefana Żeromskiego*, „Słowo Ludu” 1953, nr 124, s. 1, fot.; K. Wyka, *Święto całej kultury polskiej. Przemówienie wygłoszone 24 bm. przy odsłonięciu pomnika Stefana Żeromskiego*, „Słowo Tygodnia” 1953, R. II, nr 21, s. 1, fot. W 1953 roku rzeźbiarka Magdalena Winiarska, maturzystka szkoły kieleckiej (1945), podarowała dla Kielc model pomnika Stefana Żeromskiego w wieku dojrzłym (stojąca postać w płaszczu na ramionach), z przeznaczeniem do odlania w brązie lub żeliwie brązowym i ustawienia w parku w Kielcach. *Pomnik Żeromskiego – dar dla Kielc*, „Słowo Tygodnia” 1953, R. 2, nr 43, s. 2, fot. Interesujący projekt młodej rzeźbiarki nie został zrealizowany

¹⁹ *Park im. Stanisława Staszica*, w: D. Kopertowska, *Kielce. Historia i współczesność*, op. cit., s. 173

²⁰ *Katalog wystawy zbiorowej artystki malarki Moniki Żeromskiej, październik - listopad*, Kielce 1954, S.NLB 4; J.A. Zaremba, *Wystawa prac Moniki Żeromskiej*, „Słowo Tygodnia” 1954, nr 40, s. 2; „Muzealnictwo” 1956, nr 5, s. 59

²¹ Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach (dokumenty nie skatalogowane): Pismo dyrektora Muzeum Świętokrzyskiego w Kielcach E. Massalskiego do władz miasta Kielce, władz wojewódzkich i Chorągwi Harcerskiej w Kielcach z 8 listopada 1960 roku (II-4/39/60) oraz projekt A. Dobrowolskiej dla części muzealnej Domu Harcerstwa w Ciekotach z 7 listopada 1960 roku

²² A. Oborny, *Muzea okręgu kieleckiego*, Rocznik MŚ, t. 1, 1963, s. 18

²³ A. Massalski, *Szkoła w latach 1945-1984*, w: *Żeromszczacy...* op. cit., s. 62, 64, 68, 69, 70; R. Kwiecień, *Zarys historii I Liceum Ogólnokształcącego im. S. Żeromskiego w Kielcach...*, op. cit., s. 31, 32

stała się impulsem do utworzenia placówki muzealnej poświęconej pisarzowi w Kielcach. Na siedzibę Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego wybrano południowy fragment budynku starej szkoły, wzniesionej w latach 1724-1727 z fundacji bpa krakowskiego Konstantego Felicjana Szaniawskiego, późniejszej siedziby Męskiego Gimnazjum Rządowego, miejsca nauki Stefana Żeromskiego. Ekspozycję biograficzno-literacką urządzono w dwóch dawnych salach lekcyjnych, fragmencie korytarza szkolnego oraz trzykondygnacyjowej klatce schodowej.

Naukę w kieleckim gimnazjum Żeromski utrwalił na kartach *Dzienników* i *Szyfowych prac*, opisując realia kieleckie, politykę rusyfikacyjną władz carskich, postaci wybitnych nauczycieli szkoły: Antoniego Gustawa Bema, Tomasza Siemiradzkiego i innych, fascynację literaturą polską, a także młodzieńcze przyjaźni i miłości. O budynku Męskiego Gimnazjum Rządowego pisał na kartach *Szyfowych prac*: *Przez zszarzałe, zielonawo-niebieskie szyby, padały ukradkiem promienie rannego słońca, złociły świeżo wybielone ściany i żółtawą, wydeptaną posadzkę. Z prawej i lewej strony był szereg drzwi, prowadzących do sal szkolnych. Drzwi te, równie jak okna, były poroztwierane, gdyż właśnie świeżo pociągnięto ściany „klas” na kolor szaro-niebieski, z wielkimi lamperiami, i wymalowano podłogi żółtą farbą olejną. Srogi zapach terpentyny i lakierów nappełniał cały korytarz.*

Scenariusz muzeum kustosz A. Dobrowolska odniosła do utrwalonych na kartach *Dzienników* i *Szyfowych prac* myśli pisarza, nawiązując do idei *Świetlicy uczniowskiej* z 1935 roku w Gimnazjum im. Stefana Żeromskiego w Kielcach i podejmując raz jeszcze wybrane problemy scenariusza swej wystawy *Stefan Żeromski* z 1950 roku.

Na powierzchni około 240 metrów kwadratowych przedstawiono tło historyczne epoki Stefana Żeromskiego: lata dzieciństwa i młodości, nauka w gimnazjum w Kielcach, miłość do ziemi rodzinnej, a także droga twórcza pisarza po opuszczeniu Kielc w 1886 roku. Ekspozycję muzealną skoncentrowano wokół następujących tematów: sala pierwsza – *Dom i szkoła*, sala druga – *Profesor Antoni Gustaw Bem. Przyjaźń – miłość – twórczość. Żeromski poza Kielcami*²⁴. Wnętrzom Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego nadano współczesny charakter, nie powracając do kamiennych podłóg, drewnianych schodów i drzwi z „judaszami” ze szkoły w XIX wieku.

Uroczyste otwarcie Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego nastąpiło 28 czerwca 1965 roku. Udział w nim wzięli przedstawiciele Ministerstwa Kultury i Sztuki, władz administracyjnych i partyjnych, dyrekcja Muzeum Świętokrzyskiego oraz licznie zaproszeni goście. Placówka biograficzno-literacka w całości sfinansowana została z kredytów Społecznego Funduszu Odbudowy Kraju i Stolicy, podobnie jak wiele innych muzeów na terenie województwa kieleckiego. Autorami i wykonawcami poszczególnych prac byli m.in.: inż. arch. Jan Muniak (projekt plastyczny całości), Jan Łęski (wykonanie prac plastycznych), artysta fotografik Jan Siudowski (zdjęcia), konserwator Anna Reczko (konserwacja rękopisów, książek i belki z domu rodzinnego Żeromskich w Ciekotach), artysta plastyk Jan Golka (zwycięzca konkursu na projekt kraty ozdobnej), mistrz ślusarski Jan Laskowski (wykonanie kraty), rzeźbiarz Stefan Maj (kopia figury *Pielgrzyma* z Nowej Słupi)²⁵. Na fasadzie muzeum wmurowano tablicę erekcyjną wykonaną przez Wincentego

²⁴ A. Oborny, *Kronika muzealna 1965*, Rocznik MŚ, t. 4, 1967, s. 450

²⁵ tamże, s. 447

Skuczynskiego: MUZEUM LAT SZKOLNYCH/ STEFANA ŻEROMSKIEGO/ UFUNDOWANE PRZEZ/ SPOŁECZNY FUNDUSZ/ ODBUDOWY KRAJU I STOLICY W STULECIE URODZIN PISARZA/ 1964²⁶. Na parterze muzeum ustawiono brązowe *Popiersie Stefana Żeromskiego* autorstwa Zofii Trzczińskiej-Kamińskiej (1964), wg szkicu z 1924 roku.

Otwarcie placówki spotkało się z żywym zainteresowaniem publiczności. Przez pierwsze pół roku muzeum zwiedziło 11 973 osoby²⁷. Przez kilkanaście następných lat frekwencja utrzymywała się na poziomie 22 000 – 27 000 osób. Za sprawą kustosz A. Dobrowolskiej i samej ekspozycji w Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego powstał regionalny ośrodek wiedzy o życiu i twórczości Stefana Żeromskiego, a także miejsce kultu jego pamięci.

Od chwili otwarcia w Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach zatrudnionych było kilkanaście osób, wspomaganych okresowo przez zmieniających się przewodników PTTK. W 1967 roku pracę rozpoczęła polonistka Kazimiera Stolarczyk (Zapałowa), mianowana oficjalnie w 1974 roku kierownikiem muzeum. Na stanowisku tym pracowała do chwili przejścia na emeryturę (2003). Kolejnym kierownikiem placówki została w 2003 roku Anna Myślińska, zatrudniona w Muzeum Narodowym w Kielcach od 1990 roku.

W dziejach placówki do grona pracowników merytorycznych Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego należeli: Elżbieta Zapała (1973), Danuta Adamczyk (1976-1977), Bożena Bąk (1977-1985), Bogusława Krężolek (1982-1984), Elżbieta Buczkowska (1986-1990), Małgorzata Kwiecień (1990), Jadwiga Kośmider (1990-1993), Barbara Kośmider (1990-1994), Piotr Chyb (1995-1998), Ewa Kornaka (1998-2002), Bogusława Bąk (od 2002), Sylwia Zacharz (od 2003). Opiekę nad ekspozycją muzealną sprawowały: Bożena Więckowska (1965-1981), Janina Rysińska (1973-2003), Wanda Szamańska (1985-2003) i Katarzyna Domagała (od 2003).

Już w pierwszych latach pracy w muzeum Kazimiera Zapałowa znacznie rozszerzyła repertuar lekcji i imprez muzealnych, a z biegiem czasu wprowadziła konsultacje dla uczniów i studentów z tematyki biografii i twórczości Stefana Żeromskiego. W 1967 roku muzeum nawiązało współpracę z Wojewódzkim Ośrodkiem Metodycznym w Kielcach, zorganizowało również w Szkole Podstawowej w Nowej Hucie wystawę oświatową *Żeromski na Kielecczyźnie*²⁸. W 1968 roku ściślejszą współpracę nawiązano z 16 Kielecką Drużyną Harcerską im. Stefana Żeromskiego, której harcerze w rocznicę śmierci pisarza (20 listopada) zaciągnęli wartość honorową w muzeum²⁹, rozpoczynając tradycję harcerskiego czuwania przed popiersiem Stefana Żeromskiego w rocznicę jego śmierci.

6 czerwca 1971 roku Kielecka Chorągiew ZHP uroczystie przyjęła imię Stefana Żeromskiego³⁰.

²⁶ tamże, s. 449, il.

²⁷ tamże, s. 450

²⁸ A. Oborny, *Kronika muzealna 1967*, Rocznik MŚ t. 5, 1968, s. 381; *Sprawozdanie z działalności Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego za rok 1967*, Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego (mpis)

²⁹ A. Oborny, *Kronika muzealna 1968*, Rocznik MŚ, t. 6, 1970, s. 705-706; *Sprawozdanie z działalności Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego za rok 1968*, Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach (mpis)

³⁰ *Złot Harcerzy Ziemi Kieleckiej*, „Słowo Ludu” 1971, R. 22, s. 1-2; tamże, *Kielecka Chorągiew ZHP otrzymała imię Stefana Żeromskiego*, s. 1-2

Jesienią 1969 roku placówka wyszła z inicjatywą obchodów Dni Żeromskiego, nawiązując ideowo do pierwszych Dni Żeromskiego na Kielecczyźnie z 1935 roku³¹. W programie dwudniowych uroczystości znalazło się spotkanie z córką pisarza Moniką Żeromską, a także inscenizacja *Szyzyfowych prac* w wykonaniu aktorów Państwowego Teatru Lalek „Kubuś”. Dni Żeromskiego weszły na stałe do kalendarza jesiennych imprez muzealnych, budząc szerokie zainteresowanie kielczan. Obchody organizowano w latach 1969-1984, z dwuletnią przerwą w latach 1981-1982. Ich animatorką była kustosz K. Zapałowa. Poza spotkaniami z córką pisarza Moniką Żeromską oraz publicystką Barbarą Wachowicz w cyklu Dni Żeromskiego odbywały się m.in. sesje popularno-naukowe, prelekcje znawców twórczości Stefana Żeromskiego, artystyczne recytacje prozy w wykonaniu artystów warszawskich i kieleckich, wycieczki świątokrzyżskimi szlakami Stefana Żeromskiego, koncerty oraz pokazy filmowe³². Muzealnym Dniom Żeromskiego niezmiennie towarzyszył

³¹ patrz przypis nr 5

³² A. Oborny, *Kronika muzealna 1969*, Rocznik MŚ, t. 7, 1971, s. 417; *Dni Żeromskiego*, „Słowo Ludu” 1969, R. XXI, nr 286, s. 3; A. Oborny, *Kronika muzealna 1970*, Rocznik MŚ, t. 7, 1971, s. 452; *Dni Żeromskiego. Wykłady, recytacje prozy, wystawa exlibrisów*, „Słowo Ludu” 1970, R. 21, nr 289, s. 4; A. Oborny, *Kronika muzealna 1971*, Rocznik MŚ, t. 8, 1973, s. 453-454; *Żeromski bez nas*, „Słowo Ludu” 1971, R. 23, nr 294, s. 3; A. Oborny, *Kronika muzealna 1972*, Rocznik MŚ, t. 9, 1975, s. 541; *Dni Żeromskiego*, „Słowo Ludu” 1972, R. 24, nr 291, s. 6; *W programie Dni Żeromskiego Dzienników tom odnaleziony*, „Echo Dnia” 1972, R. 2, nr 249, s. 2; A. Oborny, *Kronika muzealna 1973*, Rocznik MŚ, t. 9, 1975, s. 595; *Dni Żeromskiego w muzeum*, „Słowo Ludu” 1973, R. 25, nr 311, s. 6; *Dni Żeromskiego*, „Echo Dnia” 1973, R. 3, nr 267, s. 2; A. Oborny, *Kronika muzealna 1974*, Rocznik MŚ, t. 10, 1977, s. 485, 503; *14-16 października Sesja poświęcona Stefanowi Żeromskiemu. Dni wielkiego pisarza*, „Słowo Ludu” 1974, R. 26, nr 287, s. 1, 3; *Inauguracja Roku Żeromskiego*, „Słowo Ludu” 1974, R. 26, nr 288, s. 1, 2; *Utwory Stefana Żeromskiego wiecznie żywe. Z Ogólnopolskiej Sesji poświęconej wybitnemu pisarzowi*, „Słowo Ludu” 1974, R. 26, nr 289, s. 1, 2; *Sesja naukowa poświęcona Żeromskiemu*, „Echo Dnia” 1974, R. 4, nr 244, s. 1, 2; *Dni Żeromskiego. Sesja poświęcona wybitnemu pisarzowi – obraduje w Kielcach*, „Echo Dnia” 1974, R. 4, nr 246, s. 1, 2; *Stefan Żeromski – piewca naszej ziemi*, „Echo Dnia” 1974, R. 4, nr 247, s. 1, 7; *Uczestnicy Sesji pożegnali Kielce*, „Echo Dnia” 1974, R. 4, nr 248, s. 1, 2; A. Oborny, *Kronika muzealna 1975*, Rocznik MŚ, t. 10, 1977, s. 517, 556-558; *Ogólnopolskie Dni Żeromskiego*, „Słowo Ludu” 1975, R. 27, nr 262, s. 1, 2; *Ogólnopolskie Dni Żeromskiego*, „Słowo Ludu” 1975, R. 27, nr 263, s. 1, 2, 6; *W hołdzie Stefanowi Żeromskiemu*, „Echo Dnia” 1975, R. 5, nr 260, s. 1, 7; *W hołdzie wielkiemu pisarzowi*, „Echo Dnia” 1975, R. 5, nr 261, s. 5; A. Oborny, *Kronika muzealna 1976*, Rocznik MNKi, t. 11, 1980, s. 281-282; *Uroczyste obchody Dni Żeromskiego*, „Słowo Ludu” 1976, R. 28, nr 244, s. 1; D. Adamczyk, *Pierwsze Dni Żeromskiego*, „Słowo Ludu” 1976, R. 28, nr 244, s. 8; *Dni Żeromskiego*, „Echo Dnia” 1976, R. 6, nr 242, s. 2; A. Oborny, *Kronika muzealna 1977*, Rocznik MNKi, t. 11, 1980, s. 339-340; *IX Muzealne Dni Żeromskiego*, „Słowo Ludu” 1977, R. 29, nr 239, s. 6; *Muzealne Dni Żeromskiego*, „Echo Dnia” 1977, R. 7, nr 239, s. 2; A. Oborny, *Kronika muzealna 1978*, Rocznik MNKi, t. 12, 1982, s. 392-393; S. Mijas, *W Kielcach było domowo*, „Słowo Ludu” 1978, R. 30, nr 256, s. 3; *Dziś inauguracja X Dni Żeromskiego*, „Echo Dnia” 1978, R. 8, nr 239, s. 1, 2; J. Kuczyński, A. Oborny, E. Postoła, *Kronika muzealna 1979-1982*, Rocznik MNKi, t. 13, 1984, s. 423-424; *Dni Żeromskiego*, „Echo Dnia” 1979,

komplet publiczności. Imprezę w 1974 roku uświetniła prezentacja filmu Stanisława Grabowskiego *Krajobrazy Żeromskiego* (wg scenariusza Barbary Wachowicz)³³, a w 1976 roku odtworzenie zapisu głosu pisarza z unikatowej płyty nagranej w Warszawie (1924) przez firmę wydawniczą Barucha Rudzkiego, a ofiarowanej Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego przez rzeszowski nauczyciela Wiesława Jaśkiewicza³⁴. W latach 1974-1975 muzealne Dni Żeromskiego przybrały wyjątkowo uroczysty charakter, w związku z obchodami 110. rocznicy urodzin, 50. rocznicy śmierci pisarza oraz ogłoszeniem obchodów Roku Żeromskiego. W czasie obchodów *Ogólnopolskich Dni Żeromskiego* w 1975 roku Muzeum Świętokrzyskie w Kielcach otrzymało godność Muzeum Narodowego³⁵.

W 1976 roku przypadała rocznica 250-lecia istnienia I Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Żeromskiego w Kielcach. W trakcie obchodów rocznicowych w siedzibie szkoły otwarto muzeum szkolne, w którym zgromadzono eksponaty obrazujące warunki pracy nauczycieli i nauki uczniów w wiekach XIX i XX³⁶, odnosząc się tym samym do tradycji muzeum szkolnego założonego w *Światlicy uczniowskiej* w 1935 roku.

W latach 1978-1980 w Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego gościły ciesząc się dużym zainteresowaniem publiczności poetyckie imprezy pt. *Degustacje*, przygotowane przez pracownika Działu Naukowo-Oświatowego Muzeum Narodowego w Kielcach Alinę Bielawską (I *Degustacje* poświęcono Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, II Bronisławie Ostrowskiej, a III Maryli Wolskiej)³⁷.

R. 9, nr 225, s. 1, 7; *XII Dni Żeromskiego*, „Słowo Ludu” 1980, R. 32, nr 250, s. 6; *Dni Żeromskiego w Kielcach*, „Echo Dnia” 1980, R. 10, nr 247, s. 2; *Kronika muzealna 1983*, Rocznik MNKi, t. 14; 1985, s. 346; S. Mijas, *Znowu Żeromski*, „Słowo Ludu” 1983, R. 35, nr 281, s. 1, 3; *Dni Żeromskiego*, „Echo Dnia” 1983, R. 10, nr 247, s. 2; A. Oborny, *Kronika muzealna 1984*, Rocznik MNKi, t. 15, 1989, s. 463; *Inauguracja Roku Żeromskiego*, „Słowo Ludu” 1984, R. 36, nr 246, s. 1, 4; J. Kuczyński, *Kronika muzealna 1987*, Rocznik MNKi, t. 17, 1993, s. 345; K. Zapałowa, *Zwierzenia kustosa*, Kielce 2005, s. 55-73 i inne.

³³ A. Oborny, *Kronika muzealna 1974*, Rocznik MŚ, t. 10, 1977, s. 499

³⁴ *Peryskop*, „Literatura” 1976, nr 46, s. 2; „Nowe książki” 1976, nr 23, s. 94; K. Zapałowa, *Głos Żeromskiego*, „Przemiany” 1976, R. 7, nr 4/67, s. 13-14; *Zakończenie Dni Żeromskiego*, „Słowo Ludu” 1976, R. 28, nr 247 (9329), s. 1; K. Zapałowa, *Ozłocić te mury*, „Przemiany” 1980, nr 8, s. 8; A. Oborny, *Kronika muzealna 1976*, Rocznik MNKi t. 11, 1980, s. 302; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego*. Przewodnik, Kraków 1982, s. 23; A. Oborny, *Kronika muzealna 1984*, Rocznik MNKi t. 15, 1986, s. 464; J. Paszek, *Żeromski*, Wrocław 2001, s. 199, fot.; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach, Stefana Żeromski 1864-1925. Szkice i materiały*, Warszawa 2003, s. 91; A. Myślińska, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego* (folder), Kielce 2006, s. 4, fot.

³⁵ A. Oborny, *Kronika muzealna 1975*, Rocznik MŚ, t. 10, 1977, s. 517

³⁶ A. Massalski, *Szkoła w latach 1945-1984...* op. cit., s. 75; R. Kwiecień, *Zarys historii I Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Żeromskiego w Kielcach...* op. cit., s. 33

³⁷ A. Bielawska, *Kieleckie muzeum siedzibą muz. O nowych formach pracy oświatowej (Degustowanie poezji, czyli jeszcze w kręgu „stołów i bankietów”)*, Rocznik MNKi, t. 12, 1982, s. 321-322; A. Oborny, *Kronika muzealna 1978*, op. cit., s. 386; J. Kuczyński, A. Oborny, E. Postoła, *Kronika muzealna 1979-1982*, Rocznik MNKi t. 13, 1984, s. 404

Nowe formy działalności naukowo-oświatowej oraz chęć rozwoju placówki spowodowały podjęcie starań o pozyskanie dodatkowych pomieszczeń ekspozycyjnych w budynku siedziby Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego, który w 1971 roku wpisany został do rejestru zabytków³⁸. Początkowo planowano urządzenie w nowych pomieszczeniach czytelnicy naukowej, następnie dwóch sal ekspozycyjnych (inscenizacji sali lekcyjnej Męskiego Gimnazjum Rządowego i sali wystaw czasowych), a w 1975 r. plany sięgnęły jeszcze dalej – ku powstaniu odrębnego muzeum literaturoznawczego pod nazwą Muzeum Stefana Żeromskiego³⁹. Inicjatorką tych poczynań była kustosz Kazimiera Zapawa.

Wobec braku zdecydowanych działań dyrekcji Muzeum Świętokrzyskiego i później Muzeum Narodowego w Kielcach plany powiększenia przestrzeni muzeum i zmiany jego statusu nie zostały realizowane.

W początkach istnienia Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach specjalistyczne ekspozycje pozyskiwano drogą przekazów i zakupów, w późniejszym czasie również darów. Należały do nich rękopisy Stefana Żeromskiego, listy, fotografie, pierwsze wydania utworów pisarza oraz tworzone na potrzeby druku artystyczne cykle ilustracji: Krzysztofa Henisza: *Ludzie bezdomni* (1950, 1955), *Popioły* (1950), *Zmierzch* (1950), *Zapomnienie* (1950), *Doktor Piotr* (1950), *Sułkowski* (1950), *Walka z szatanem* (1951), *Promień* (1951), *Przedwiośnie* (1954), *Nawracanie Judasza* (1954), *Zamięć* (1954); Antoniego Uniechowskiego: *Szyfrowe prace* (ok. 1950), *Pochód robotniczy w Łodzi (Nagi bruk, 1950)*, *Pochód robotniczy w Alejach Ujazdowskich w Warszawie (Przedwiośnie, 1950)*, *Popioły* (1953, 1958, lata 60. XX w.); Jana Marcina Szancera: *Powieść o Udałym Walgierzu* (1956), *Smętek w puszczy pomorskiej (Wiatr od morza, 1950)*, *Duma o hetmanie* (1956); Władysława Skoczylasa: *Puszcza jodłowa* (1925); Moniki Żeromskiej: *Wiatr od morza* (1955), *Szyfrowe prace* (1955), *Dzieje grzechu* (1955), *Wierna rzeka* (1956, 1957); Szymona Kobylińskiego: *Szyfrowe prace* (1982) i Henryka Papierniaka *Uroda życia* (1988).

Do specjalistycznych ekspozycji muzeum należały również pamiątki związane z rodziną Żeromskich (np. belka z dworu w Ciekotach, zegarek ojca i broszka matki pisarza), portrety Stefana Żeromskiego: Władysława Skoczylasa (1924), Karola Schmyta (1925) i Moniki Żeromskiej (1950), popiersia S. Żeromskiego: Olgi Jasińskiej (1950) i Zofii Trzczyńskiej-Kamińskiej (1924, 1964) oraz przedmioty kultury materialnej pochodzące z końca XIX w.

Najcenniejszymi pamiątkami po Stefanie Żeromskim w zbiorach muzeum są rękopisy jego utworów, listy, a także autorskie dedykacje na frontyspischach jego książek. Do rękopisów należą: fragment brulionu noweli *Z odczytem* (1907), fragment czystopisu utworu *Słowo o bandosie* (1907), jedyny zachowany fragment brulionu *Wiernej rzeki* (1912), czystopis utworu *Wszystko i nic* (1914), czystopis utworu *Sen o chlebie* (1915) oraz rękopis *Oświadczenie w sprawie ochrony dla dzieci*

³⁸ Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach, Decyzja Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach z 6 września 1971 roku, L. Dz. KL b/680/578/71, Nr rej. 578 (archiwum Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego).

³⁹ Plan pracy Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach na rok 1970, Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach (mpis); A. Oborny, *Muzealnictwo kieleckie w latach 1974-1975*, Rocznik MŚ, t. 9, 1975, s. 46; A. Oborny, *Kronika muzealna 1974*, Rocznik MŚ, t. 10, 1977, s. 499; B. Paprocki, *Kronika muzealna 1996*, Rocznik MNKi, t. 20, 2000, s. 308 i inne

w *Nalęczowie* (1918)⁴⁰. Zbiór korespondencji zawiera listy Stefana Żeromskiego kierowane do: kielczanina Bronisława Saskiego (1905)⁴¹, Marii Bogdanowicz (1907)⁴², Stefanii Gliwiczówny (na odwrocie trzech fotografii, 1907-1908)⁴³, kielczanki Zofii Koziarkiewiczowej (1912)⁴⁴, Aleksandra Januszkowskiego (1921)⁴⁵, kielczanina Edmunda Massalskiego (1923)⁴⁶, Edwarda Łuszczkiewicza (1925)⁴⁷ oraz Antoniego Osuchowskiego (1925)⁴⁸.

⁴⁰ K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kielce 1982, s. 20; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kielce 1996, s. 32-33; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach*, w: *Stefan Żeromski 1864-1925*, s. 90

⁴¹ J. Kądziała, *Nieznane listy Żeromskiego*, „Przegląd Humanistyczny” 1960, nr 3, s. 127-128; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach*. Przewodnik, Kraków 1982, s. 20, fot.; K. Zapałowa, *Listy Stefana Żeromskiego w zbiorach kieleckiego muzeum*, Rocznik MNKi, t. 13, 1984, s. 274; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kielce 1996, s. 33; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach*, *Stefan Żeromski 1864-1925...*, s. 90; A. Myślińska, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego* (folder), Kielce 2006, s. 4

⁴² K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kraków 1982, s. 20; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kielce 1996, s. 33

⁴³ K. Zapałowa, *Listy Stefana Żeromskiego...*, s. 274-276; *Nieznany rękopis Żeromskiego w Kielcach*, „Echo Dnia” 1988, R. 18, nr 99, s. 1, 15; *Żeromski wciąż tajemniczy*, „Słowo Ludu” 1988, R. 39, nr 176, s. 3; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kielce 1996, s. 33; J. Paszek, *Żeromski*, Wrocław 2001, s. 206, fot.; Z.J. Adamczyk, *O korespondencji Stefana Żeromskiego*, w: *Stefan Żeromski 1864-1925. Szkice i materiały*, s. 71

⁴⁴ K. Zapałowa, *Listy Stefana Żeromskiego...*, op. cit., s. 277-280, fot.; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kraków 1982, s. 20; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kielce 1996, s. 33-34

⁴⁵ K. Zapałowa, *Listy Stefana Żeromskiego...*, op. cit., s. 282, 284-285; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kraków 1982, s. 20; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kielce 1996, s. 34

⁴⁶ A. Dobrowolska, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego*, 1971, s. 9; K. Zapałowa, *Listy Stefana Żeromskiego...*, op. cit., s. 285-288, il.; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kraków 1982, s. 20, il.; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kielce 1996, s. 34

⁴⁷ K. Zapałowa, *Listy Stefana Żeromskiego...*, op. cit., s. 291; A. Oborny, *Kronika muzealna* 1984, Rocznik MNKi t. 15, 1986, s. 464; E. Wierzbicka, *Kronika muzealna* 1988, Rocznik MNKi, t. 17, 1993, s. 381; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kielce 1996, s. 34; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach*, *Stefan Żeromski 1864-1925*, s. 90; K. Zapałowa, *Zwierzchnia kustosza*, Kielce 2005, s. 39-40

⁴⁸ K. Zapałowa, *Listy Stefana Żeromskiego...*, op. cit., s. 288-290, fot.; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kraków 1982, s. 20-21; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kielce

Autorskie dedykacje w zbiorach muzeum Stefan Żeromski złożył na kartach *Ech leśnych* (dla Zofii Kochanowskiej, 1905)⁴⁹, *Wspomnienia o Adamie Żeromskim* (dla nauczyciela syna prof. Jana Müllera, 1919)⁵⁰ oraz *Turonia* (dla pisarza Emila Zegadłowicza, 1923)⁵¹. Równie cennym eksponatem muzealnym jest unikatowa płyta z nagraniem głosu Stefana Żeromskiego – dar Czesława Jaśkiewicza z Rzeszowa (1976), z odczytanymi przez Stefana Żeromskiego fragmentami utworów *Snobizm i postęp* i *Róża* (z niewielkiej książeczki *Mysli serdeczne*, wydanej przez Józefa Wittlina w 1924 roku)⁵².

Cenne dary kilkakrotnie przekazała do Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego córka pisarza Monika Żeromska. Należały do nich: broszura Feliksa Rybarskiego *Wiadomości o Gimnazjum Kieleckim za rok 1881/1882*, seria 3 pocztówek z widokami Kielc z przełomu XIX/XX w., zbiór 20 fotografii kolegów szkolnych Stefana Żeromskiego z dedykacjami z lat 1884-1887 (dar dla Muzeum Świętokrzyskiego w Kielcach w związku z organizacją wystawy Aleksandry Dobrowolskiej *Stefan Żeromski* w 1950 roku, w Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego od 1971 roku)⁵³ oraz pierwsze wydanie książki Stefana Żeromskiego *Uciekła mi przepióreczka* z 1924 roku z dedykacją własną dla muzeum.

Przez ponad 40 lat istnienia muzeum zgromadziło komplet pierwszych wydań utworów Stefana Żeromskiego, spośród których na stałej ekspozycji prezentowane są książki drukowane pod pseudonimami: Maurycy Zych (*Rozdziobią nas kruki, wrony*, 1895, *Szyfowe prace*, 1897, *Echa Leśne*, 1905, *Słowo o Bandosie*, 1908), Józef Katerla (*Róża*, 1909) i pod nazwiskiem Stefan Żeromski (*Opowiadania*, 1895, *Utwory powieściowe*, 1898, *Ludzie bezdomni*, 1899, *Aryman mści się*, 1901, *Popioły*, 1903, *Powieść o Udatym Walgierzu*, 1905, *Sen o szpadzie*, 1906, *Duma o hetmanie*, 1908, *Sułkowski*, 1910, *Uroda życia*, 1912, *Wierna rzeka*, 1912/1913, *Wisła*, 1918, *Wiatr od morza*, 1922, *Snobizm i postęp*, 1922, *Turoń*, 1923, *Uciekła mi przepióreczka*, 1924, *Przedwiośnie*, 1924, *Puszcza jodłowa*, 1925, *Dzienniki*, lata 1952-1956).

1996, s. 34; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach*, w: *Stefan Żeromski 1864-1925*, op. cit., s. 90

⁴⁹ K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kielce 1996, s. 34-35

⁵⁰ tamże s. 35, K. Zapałowa, *Zwierzenia kustosza...*, Kielce, 2005, s. 149-150

⁵¹ *Turoń za Klechdy*, „Gazeta Wyborcza”, Kielce 2005, (20 V), s. 2, fot.; Nabytki. *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego, Raport 2006. Muzeum Narodowe w Kielcach*, Kielce 2007, s. 14

⁵² S. Żeromski, *Mysli serdeczne*, z jego pism wybrane i przedmową poprzedzone przez Józefa Wittlina, Warszawa 1924

⁵³ *Stefan Żeromski. Katalog wystawy*, Muzeum Świętokrzyskie 1952 rok, opr. Aleksandra Dobrowolska, Kielce 1952, s. 20; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kraków 1982, s. 28; M. Janik, *Zbiory fotografii w muzeach województwa kieleckiego*, Rocznik MNKi, t. 14, 1985, s. 223; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kielce 1996, s. 37; K. Zapałowa, *Rodzina Stefana Żeromskiego w świętokrzyskiem*, Kielce 2003, s. 299, fot.; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach*, w: *Stefan Żeromski 1864-1925*, op. cit., s. 91; K. Zapałowa, *Miejsce zostało to samo*, Kielce 2005, s. 67, 112, 136, il; K. Zapałowa, *Zwierzenia kustosza. 50 lat z Żeromskim*, Kielce, 2005, s. 106-108, fot.

Do interesujących eksponatów inwentarzowych w zbiorach muzeum należą również pochodzące z XIX w. wydawnictwa literackie, książki z dziedziny gramatyki opisowej języka polskiego oraz dawne podręczniki szkolne. Wśród wydawnictw literackich warto wyliczyć *Poezje* Zygmunta Krasińskiego (Lipsk 1833, t. III), *Pisma pomniejsze* Karola Libelta (Poznań 1851), *Rozprawy* Karola Libelta (Kraków 1869), *Dziela* Adama Mickiewicza (Lwów-Paryż, 1885, t. IV) oraz *Główne prądy literatury XIX stulecia* J. Brandesa (Warszawa, 1883).

Do książek z gramatyki opisowej języka polskiego i podręczników szkolnych należą: *Gramatyka polska*, T. Kurhanowicza (1841), *Elementarz dla dzieci wiejskich* (Warszawa 1869), *Krótki wykład jeografii powszechnej* Piotra Czarkowskiego (Warszawa 1873), *Wypisy polskie. Ćwiczenia z polskiego na ruski* Piotra Dąbrowskiego (Warszawa 1873), *Trygonometria* A. Malinina (Moskwa 1886) oraz *Nowyj Uciebnyj Geograficeskij Atlas* A. Ilina, (Petersburg, [XVIII-]).

Poza wystawą stałą w Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego cenne specjalistyczne eksponaty prezentowane były na wystawach czasowych w Muzeum Narodowym w Kielcach, np.: *30 lat muzealnictwa kieleckiego w Polsce Ludowej* (1974)⁵⁴, *Pamiętki powstania styczniowego* (1983)⁵⁵, *Nabytki Muzeum Narodowego w Kielcach z lat 1984-1988* (1988)⁵⁶, *Donatorzy Muzeum Narodowego w Kielcach* (2008)⁵⁷, *Najcenniejsze zabytki Muzeum Narodowego w Kielcach* (2008)⁵⁸, a także na wystawach czasowych w innych miastach Polski, np. na wystawie *Stefan Żeromski 1864-1925* (Muzeum Niepodległości w Warszawie, w 130 rocznicę urodzin i 70 rocznicę śmierci pisarza, 1994/1995)⁵⁹.

Mimo niewielkiej powierzchni wystawowej Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego na jego terenie miały również miejsce niewielkie wystawy czasowe, np. trzy wystawy ekslibrisów oraz wystawa quasi-exlibrisów Stefana Żeromskiego ze zbiorów Stanisława Jerzego Gruczyńskiego z Wrocławia (1971)⁶⁰ i wystawa *Żeromski w filatelistyce* (1984)⁶¹.

⁵⁴ A. Oborny, *Kronika muzealna 1974*, Rocznik MNKi, t. 10, 1977, s. 469

⁵⁵ K. Zapałowa, *Żeromski wobec powstania styczniowego*, *Pamiętki powstania styczniowego*, Muzeum Narodowe w Kielcach, styczeń-marzec 1983, Kielce 1983, s. 7-8; *Kronika muzealna 1983*, Rocznik MNKi, t. 14, 1985, s. 344

⁵⁶ E. Wierzbicka, *Kronika muzealna 1988*, Rocznik MNKi, t. 17, 1993, s. 381; Jeżewska, *Recenzje i omówienie wystaw*, Rocznik MNKi, t. 17, 1993, s. 381

⁵⁷ *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego*, w: *Donatorzy Muzeum Narodowego w Kielcach*, Katalog wystawy pod redakcją Joanny Kaczmarczyk, Kielce 2008, s. 201-210

⁵⁸ *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego*, w: *Najcenniejsze zabytki Muzeum Narodowego w Kielcach*, Katalog wystawy pod redakcją Anny Kwaśnik-Gliwińskiej, Kielce 2008, s. 354-367

⁵⁹ H. Wiórkiewicz, M. Woltanowska, *Stefan Żeromski 1864-1925* (informator), Warszawa 1994; B. Paprocki, *Kronika muzealna 1994*, Rocznik MNKi, t. 19, 1998, s. 390, 391, 398; B. Paprocki, *Kronika muzealna 1995*, Rocznik MNKi, t. 19, s. 414; K. Zapałowa, *Żeromski u Radziwiłłów*, w: *Zwierzenia kustosa.*, Kielce 2005, s. 152-155

⁶⁰ A. Oborny, *Kronika muzealna 1971*, Rocznik MŚ, t. 8, 1973, s. 453-454; *Sprawozdanie z działalności Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego za rok 1971*, Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego

⁶¹ A. Oborny, *Kronika muzealna 1984*, Rocznik MNKi, t. 15, 1990, s. 463; *Sprawozdanie*

Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego współpracowało z kilkoma produkcjami filmowymi i telewizyjnymi, wypożyczając eksponaty dla potrzeb produkcji, konsultując scenariusze, miejsca zdjęć i rekwizyty: *Krajobrazy Żeromskiego* (1974, reż. Stanisław Grabowski), *Szyfowe prace* (1997, reż. Paweł Komorowski), *A to Polska właśnie* (1999, program Andrzeja Kotkowskiego i Macieja Orłosia, TVP 1), *Przedwiośnie* (2000, reż. Filip Bajon), *Kawa czy herbata* (2000, program TVP 2 – Kazimiera Zapałowa) oraz *Dusza rozdarta* (2004, TVP Polonia, reż. Lucyna Smolińska – dr Anna Myślińska).

Do wydawnictw Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach należą przewodniki, foldery, plakaty, medal pamiątkowy, exlibris oraz inne drobne wydawnictwa.

Pierwszy folder *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego*⁶² napisała w 1967 roku kustosz Aleksandra Dobrowolska. Przedstawiał atmosferę Kielc w końcu XIX wieku, ekspozycję muzealną, wybrane eksponaty oraz cytaty z *Dzienników* Stefana Żeromskiego z lat 1882-1888. W 1975 roku Kazimiera Zapałowa opracowała pierwszy przewodnik po muzeum *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego*⁶³. Przedstawiał ekspozycję muzeum oraz informacje na temat miejsc związanych z młodością pisarza w Strawczyni, Ciekotach i Kielcach. Tekst opatrzone reprodukcjami archiwalnych fotografii i dokumentów oraz autorskimi zdjęciami Jana Siudowskiego i Henryka Pieczuła. Oprawę graficzną przewodnika wykonał Andrzej Płoski. Drugi przewodnik *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego*⁶⁴ K. Zapałowa napisała w 1983 roku, szerzej omawiając muzealne archiwum, ciekawe eksponaty, min. unikatową płytę z nagraniem głosu Stefana Żeromskiego z 1924 roku, a także mapy i miejsca związane z biografią i twórczością pisarza. Przewodnik opracowali graficznie Ewa i Aleksander Kornijasz. Trzeci z kolei i najobszerniejszy przewodnik *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego*⁶⁵ K. Zapałowej wydany został w 1996 roku. Na jego publikację autorka osobiście pozyskała fundusze. Treść przewodnika wzbogacona została informacjami z dziejów dawnej szkoły i działalności muzeum, szerszym opracowaniem archiwaliów, fotografiami rodziny pisarza oraz opisami nowych nabytków. Oprawę edytorską druku wykonał grafik Waldemar Oleszczak, a fotografie Paweł Pierściński, Henryk Pieczuła, Janusz Buczkowski, Jan Siudowski, Zbigniew Stefański i Paweł Suchanek. Przewodnik spotkał się z dobrym przyjęciem znawców twórczości Stefana Żeromskiego, regionalistów, a także córki pisarza Moniki Żeromskiej.

Poza przewodnikami dla Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego wydano trzy plakaty według projektów: Henryka Tomaszewskiego (1966), Waldemara

z działalności Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego za rok 1984, Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego (mpis)

⁶² A. Dobrowolska, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego*, [Warszawa 1967]; *Kronika muzealna 1967*, Rocznik MŚ, t. 5, 1968, s. 378

⁶³ K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego*, [Kraków 1975]; A. Oborny, *Kronika muzealna 1975*, Rocznik MNKi, t. 10, 1977, s. 547

⁶⁴ K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego*, Kraków 1983; *Kronika muzealna 1983*, Rocznik MNKi, t. 14, 1985, s. 343, 346; S. Mijas, *Więcej niż przewodnik*, „Słowo Ludu” (Magazyn), 1983, nr 1258, s. 5

⁶⁵ K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego*, Kielce 1996; B. Paprocki, *Kronika muzealna 1996*, Rocznik MNKi, t. 20, 2000, s. 308, 309; J. Kędracki, *Nie tylko przewodnik*, „Gazeta Wyborcza”, Kielce, 1996 (7 listopada), s. 2

Oleszczaka (1983) i Magdaleny Pilch (2004), medal pamiątkowy *120. rocznica urodzin Stefana Żeromskiego. 1864-1925* Stanisławy Wątróbskiej (1984)⁶⁶, exlibris (1971)⁶⁷, ozdobny stempel, dwie pieczęci ozdobne (2006), trzy foldery, kilka pocztówek, liczne zaproszenia na imprezy muzealne, ozdobne bilety wstępu oraz zakładki. Ukazało się również kilka niewielkich druków bibliofilskich: *Myśli Stefana Żeromskiego* (1976), *Słowo jest tajemnicą, pięknością, bytem subtelny* (1978), *Chromatyka jesieni* (1979), *Cudne Świętokrzyskie* (1980), *Kielce Żeromskiego* (1984), *Najściślejsza moja ojczyzna...* (1986), *Dojrzała pogoda* (1995), *Portrety i słowa* (1997), których inspiratorką była K. Zapałowa⁶⁸.

W 2007 roku nagrano płytę *Stefan Żeromski. Myśli z zapisem głosu pisarza*, na podstawie archiwalnego nagrania z 1924 roku ze zbiorów muzeum⁶⁹.

W ciągu lat istnienia muzeum powstało wiele tekstów naukowych i popularno-naukowych na temat życia i twórczości Stefana Żeromskiego, napisanych przez pracowników merytorycznych placówki. Do publikacji Kazimierzy Zapałowej z lat 1967-2003 należą wymienione wcześniej trzy przewodniki po muzeum, artykuły w wydawnictwach ciągłych, drukach sesji naukowych, teksty w folderach wystaw oraz druki zwarte. Do najważniejszych artykułów Kazimierzy Zapałowej w „Roczniku Muzeum Narodowego w Kielcach” zaliczyć należy: *Nad kartami „Urody życia” Stefana Żeromskiego*⁷⁰ oraz *Listy Stefana Żeromskiego w zbiorach kieleckiego muzeum*⁷¹. W 1993 r. ukazało się opracowanie Kazimierzy Zapałowej do wydania „*Urody życia*” Stefana Żeromskiego⁷², a w 2003 roku książka *Rodzina Stefana Żeromskiego w świętokrzyskiem*⁷³, zawierającą wiele nowych ustaleń i informacji źródłowych na temat rodziny pisarza. W 1983 roku Kazimierza Zapałowa brała udział w opracowaniu scenariusza stałej wystawy muzealnej w Dworcu im. Mikołaja Reja w Nagłowicach.

W latach 2003-2008 dr Anna Myślińska napisała kilka tekstów na temat nowej ekspozycji muzeum, nowych ciekawych eksponatów oraz biografii rodziny Stefana Żeromskiego w miesięcznikach „Teraz” i „Dedal”⁷⁴, folder *Muzeum Lat Szkolnych*

⁶⁶ S. Wątróbką, medal *120. rocznica urodzin Stefana Żeromskiego. 1864-1925 20-lecie Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach*, 1984, Mennica Państwowa w Warszawie, tombak (464 szt.) i tombak srebrzony i oksydowany (200 szt.). A. Oborny, *Kronika muzealna 1984*, *Rocznik MNKi* t. 15, 1990, s. 463; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach, Stefan Żeromski 1864-1925*, op. cit., s. 91; K. Zapałowa, *Zwierzenia kustosa...*, op. cit., s. 95-95, fot.

⁶⁷ J. Kuczyński, A. Oborny, E. Postoła, *Kronika muzealna 1979-1982*, *Rocznik MNKi*, t. 13, 1984, s. 420; K. Zapałowa, *Zwierzenia kustosa...*, op. cit., s. 95, fot.

⁶⁸ Za bibliofilskie inicjatywy edytorskie i eseistykę Kazimierza Zapałowa otrzymała nagrodę miesięcznika „Przemiany” za rok 1984, „Przemiany” 1985, R. 16, nr 2, s. 1-2

⁶⁹ patrz przypis nr 34

⁷⁰ K. Zapałowa, *Nad kartami „Urody życia” Stefana Żeromskiego*, *Rocznik MNKi*, t. 10, 1977, s. 11-42; A. Oborny, *Kronika muzealna 1978*, op. cit., s. 389

⁷¹ K. Zapałowa, *Listy Stefana Żeromskiego w zbiorach kieleckiego muzeum*, *Rocznik MNKi*, t. 13, 1984, s. 273-291

⁷² K. Zapałowa, *Uroda życia* (opracowanie), w: *Pisma zebrane Stefana Żeromskiego*, Warszawa 1993

⁷³ K. Zapałowa, *Rodzina Stefana Żeromskiego w świętokrzyskiem*, Kielce 2003

⁷⁴ A. Myślińska, *Miejsce niemal kultowe, „Dedal”* 2004, nr 3, s. 9-10; A. Myślińska, *Jak w Rapperswilu, „Teraz”* 2005, R. 2, nr 3, s. 16-17; A. Myślińska, *Dwór Kartelów*,

Stefana Żeromskiego⁷⁵, hasło *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach do Przewodnika po muzeach literacko-biograficznych*⁷⁶ oraz noty katalogowe na temat eksponatów ze zbiorów muzeum do katalogu wystawy *Donatorzy Muzeum Narodowego w Kielcach (2008)*⁷⁷. W latach 2003-2008 Sylwia Zacharz opracowała projekt lekcji dla Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego: *Stefan Żeromski zaprasza. Wizyta w muzeum*⁷⁸ oraz hasła do *Świętokrzyskiego Słownika Biograficznego 1795-1918*⁷⁹. Obie autorki przygotowały też noty katalogowe do eksponatów ze zbiorów Muzeum lat Szkolnych Stefana Żeromskiego do wystawy *Najcenniejsze zabytki Muzeum Narodowego w Kielcach*⁸⁰.

W Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego znajdują się cztery tablice pamiątkowe: na parterze tablica erekcyjna muzeum (1964)⁸¹, na dwóch półpiętrach poświęcone kolejno: Adolfowi Dygasińskiemu (1939)⁸² i Aleksandrowi Głowackiemu (Bolesławowi Prusowi, 1998)⁸³, zaś na korytarzu na piętrze strajkowi młodzieży w 1905 roku o naukę w języku polskim (1933)⁸⁴. Na fasadzie budynku wmurowane zostały trzy tablice upamiętniające wybitnych uczniów dawnej szkoły: Stefana Żeromskiego (1932, odnowiona 1949), Adolfa Dygasińskiego (1962), Gustawa Herlinga Grudzińskiego (2001), przy wejściu do muzeum tablica

„Teraz” 2006, R. 3, nr 5, s. 10; A. Myślińska, *Pod carskim szyldem*, „Teraz”, Kielce 2006, R. 3, nr 10, s. 10-11; A. Myślińska, *Ze szkolnej ławy*, „Teraz” 2007, R. 4, nr 10, s. 6-7

⁷⁵ A. Myślińska, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego* (folder), Kielce 2006

⁷⁶ A. Myślińska, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach*, w: *Przewodnik po muzeach literacko-biograficznych*, (w przygotowaniu).

⁷⁷ A. Myślińska, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach*, w: *Donatorzy...*, op. cit., s. 201-210

⁷⁸ S. Zacharz, *Stefan Żeromski zaprasza Wizyta w muzeum*, „Język Polski w Liceum” 2005/2006, Kielce 2006, s. 98

⁷⁹ S. Zacharz, hasła: A. Janowski, S. Krzywoszewski, L. Gautier, S. Sielicki, F. M. Falański, M. Frenkiel, W. Gajkiewicz, H. Grubiński, J. Jeleński, K. Laskowski, J. N. K. Potkański, S. Piolun-Noyszewski, R. Pleniewicz, *Świętokrzyski Słownik Biograficzny 1795-1918*, t. 2, Kielce 2009, s. 132, 140, 144-145, 200-201, 281, 366, 370, 379-380 w przygotowaniu.

⁸⁰ A. Myślińska, S. Zacharz, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach*, w: *Najcenniejsze zabytki*. op. cit., s. 354-367

⁸¹ W. Skuczyński, *Projekt tablicy pamiątkowej i napisu nad wejściem na fasadzie muzeum*, rysunek, 30 września 1964, Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach; W. Skuczyński, *Projekt tablicy pamiątkowej*, gips, rytowanie, Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach; A. Oborny, *Kronika muzealna 1965*, Rocznik MŚ, t. 4, 1967, s. 449, fot.

⁸² Tablicę usunięto w czasie remontu budynku w latach 1962-1965, ponownie wmurowana została 6 listopada 1996; B. Paprocki, *Kronika muzealna 1996*, Rocznik MNKi, t. 20, 2000, s. 315, 317; K. Zapałowa, *Zwierzchnia kustosza...*, s. 114, fot.

⁸³ Tablicę ufundowało Stowarzyszenie Ochrony Dziedzictwa Narodowego w 1998 r., B. Paprocki, *Kronika muzealna 1998*, Rocznik MNKi, t. 21, 2003, s. 124; K. Zapałowa, *Zwierzchnia kustosza...*, op. cit., s. 114, fot.

⁸⁴ Tablicę usunięto w czasie remontu budynku w latach 1962-1965, ponownie wmurowana została 28 listopada 1996 r.; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kielce 1996, s. 20; K. Zapałowa, *Zwierzchnia kustosza*, s. 114, fot.

Towarzystwa im. Stefana Żeromskiego (1986), a także tablice: ku czci nauczycieli kieleckich pomordowanych w czasie II wojnie światowej (1971) i tablica upamiętniająca mieszczące się tutaj w latach 1727-1962 szkoły (1995).

Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego otrzymało wiele dyplomów uznania i wyróżnień. Najważniejszym z nich jest odznaka „Za zasługi dla Kielecczyny”, jaką uhonorowano muzeum w dniu inauguracji *Roku Stefana Żeromskiego* 15 października 1984 roku⁸⁵.

Ważnym wydarzeniem roku 1985 w Kielcach było odsłonięcie przed fasadą I Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Żeromskiego pomnika Stefana Żeromskiego w mundurze uczniowskim projektu Stefana Dulnego (17 XI 1985), w którym uczestniczyli córka pisarza Monika Żeromska i prof. Bogdan Sucho-dolski⁸⁶.

Obchody *Roku Stefana Żeromskiego* (1984-1985) zwieńczone zostały w 1986 powołaniem przez Członków Społecznego Komitetu Obchodów Towarzystwa im. Stefana Żeromskiego, którego siedzibą stało się Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach⁸⁷. Członkami Towarzystwa było nieliczne grono społeczników, znawców i entuzjastów twórczości Stefana Żeromskiego. Pierwszym przewodniczącym Towarzystwa im. Stefana Żeromskiego został redaktor Stanisław Mijas (1986-2000), jego następcą Kazimiera Zapałowa (2001-2004), a od 2005 r. funkcję tę sprawuje Andrzej Maćkowski. Od chwili powstania działalność Towarzystwa koncentrowała się na propagowaniu twórczości Stefana Żeromskiego, edycji dzieł pisarza oraz dzieł ukazujących region świętokrzyski. Ważnym zadaniem Towarzystwa było pozyskiwanie funduszy oraz przydzielanie *Stypendiów im. Andrzeja Radka* dla utalentowanych i niezamożnych absolwentów szkół podstawowych, wywodzących się ze środowiska wiejskiego. Pierwotnie pomocą stypendialną objęto uczniów z terenu całego kraju, później jedynie młodzież pochodząca z regionu świętokrzyskiego. Pierwsze *Stypendia* wręczono 14 października 1987 roku w nowej szkole im. Stefana Żeromskiego w Mącholicach-Scholasterii, której budowie patronowało Towarzystwo⁸⁸. Kolejne uroczystości odbywały się w Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego i w salach Muzeum Narodowym w Kielcach. W latach 1987-2008 zorganizowano 22 edycje *Stypendium im. Andrzeja Radka*. *Stypendia* pomogły w zdobyciu wykształcenia wielu młodym ludziom. W 1988 roku na fasadzie budynku Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego wmurowano tablicę z napisem: TOWARZYSTWO/ IMIENIA/ STEFANA/ ŻEROMSKIEGO/

⁸⁵ *Inauguracja Roku Żeromskiego*, „Słowo Ludu” 1984, R. 36, nr 246, s. 1, 4; *Inauguracja Roku Żeromskiego. Pamięci wielkiego pisarza*, „Echo Dnia” 1984, R. 14, nr 204, s. 1, 2

⁸⁶ A. Massalski, *Szkola w latach 1945-1984...*, op. cit., s. 76; R. Kwiecień, *Zarys historii I Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Żeromskiego...*, op. cit., s. 33

⁸⁷ Towarzystwo im. Stefana Żeromskiego ukonstytuowało się 12 marca 1986 roku. Wpis Towarzystwa do rejestru stowarzyszeń i związków Wydziału Społeczno-Administracyjnego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach pod nr 2403 nastąpił 19 sierpnia 1986 roku. Dokumenty powstania Towarzystwa im. Stefana Żeromskiego: Protokół z zebrania z 12 marca 1986 r. oraz Decyzja nr S.A.IV.6017/5/86 Wydziału Społeczno-Administracyjnego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach; Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach.

⁸⁸ *Koledzy Radka*, „Słowo Ludu” 1987, R. 39, nr 241, s. 1, 2; *Radkowe stypendia*, „Echo Dnia” 1987, R. 17, nr 201, s. 1

ZARZĄD GŁÓWNY, na miejscu tablicy erekcyjnej muzeum przeniesionej do wnętrza budynku.

W roku 1995 pracownicy muzeum włączyli się w obchody Roku Żeromskiego, 270-lecia Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Żeromskiego w Kielcach, a także 30-lecia Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego, biorąc udział w organizacji wystaw w Warszawie i Nałęczowie, Sesji naukowej, spotkaniach literackich i innych⁸⁹. W 1995 roku powstało również Stowarzyszenie Absolwentów Liceum Żeromskiego w Kielcach „Żeromszczacy”⁹⁰, którego kolejnymi prezesami byli: prof. Adam Massalski (1995-1997), Jolanta Daniel (1997-2005), Maciej Andrzej Zarębski (2005-2007), a od 2007 roku funkcję prezesa pełni Maciej Ślęfarski.

W końcu lat 80. XX wieku obniżyła się frekwencja zwiedzających Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać w coraz większej ilości wkraczających na rynek nowych mediów, ale również w „starzeniu się”, pod względem technicznym i informacyjnym ekspozycji muzealnej, z 1965 roku. Sukcesywne wzbogacanie wystawy przez kustosa Kazimierę Zapałową artystycznymi ilustracjami do dzieł Stefana Żeromskiego, czy pojedynczymi nowymi eksponatami nie wystarczało. Potrzebny był remont kapitalny wnętrza i nowa aranżacja muzeum, przy zachowaniu głównych wartości wystawy Aleksandry Dobrowolskiej. Na generalną przemianę muzeum brakowało jednak funduszy. Od chwili otwarcia muzeum w 1965 roku w budynku przeprowadzono szereg remontów o różnicowanej skali robót. Do najpoważniejszych prac zaliczyć należy wymianę instalacji elektrycznej (1977) oraz utworzenie samodzielnego wejścia do muzeum i wydzielenie szatni w przyziemi (1984).

W 2004 roku rozpoczęły się obchody *Roku Stefana Żeromskiego* (2004-2005), z okazji 140-lecia urodzin i 80-lecia śmierci pisarza. Rok jubileuszowy dawał możliwość zmiany przestarzałej ekspozycji muzealnej⁹¹. Urząd Marszałkowski w Kielcach przeznaczył na remont i nową aranżację Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego 160 000 zł, a Prezydent Kielc 10 000 zł na wystrój fotograficzny ekspozycji. Wiele prac związanych z remontem i aranżacją muzeum wykonano bezpłatnie.

W końcu 2003 roku odeszła na emeryturę długoletnia kierownik muzeum kustosz Kazimiera Zapałowa. Zadanie przygotowania nowej ekspozycji spoczęło na nowej kierownik placówki Annie Myślińskiej. Budynek potrzebował przeobrażenia technicznego: założono instalację przeciwpożarową i alarmową, wymieniono instalację elektryczną, utworzono nieistniejący dotąd węzeł sanitarny dla turystów, przebudowano zaplecze socjalne, zamontowano nową stolarkę drzwiową, poddano naprawie stare tynki, a także wprowadzono nowy sprzęt ekspozycyjny⁹². Prace

⁸⁹ B. Paprocki, *Kronika muzealna 1995*, Rocznik MNKI, t. 19, 1998, s. 405; K. Zapałowa, *Andrzej Radek i jego współczesna rodzina, Wokół Syzyfowych prac. Problemy edukacji wiejskiej w Polsce XIX i XX wieku*, pod red. M. Meduckiej, Kielce 1999, s. 165-174; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego, Stefan Żeromski 1864-1925*, s. 89-93

⁹⁰ J. Daniel, *Żeromszczacy – jedna wielka rodzina*, w: *Żeromszczacy. Księga pamiątkowa 2000*, op. cit., s. 211

⁹¹ E. Ziółkowska, *Skansen Żeromskiego*, „Słowo Ludu” 2004, R. 55, nr 57, s. 7

⁹² *Inwestycje i remonty, Raport 2004. Muzeum Narodowe w Kielcach*, Kielce 2005, s. 48, fot.; E. Ziółkowska, *Najstarszy dach w mieście. Remont muzeum Żeromskiego i biblioteki*, „Słowo Ludu” 2004, R. 55, nr 235, s. 8; *Nie zdążyli*

nadzorowane były przez arch. Małgorzatę Rupniewską z Muzeum Narodowego w Kielcach oraz Państwową Służbę Ochrony Zabytków w Kielcach. Remont trwał kilka miesięcy, w tym czasie przygotowywano nową wystawę i pozyskiwano ekspoznaty. Plany rozszerzenia powierzchni muzeum w kondygnacji strychowej okazały się niemożliwe z przyczyn finansowych.

Otwarcie Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego po remoncie nastąpiło 22 grudnia 2004 r., a nowa stała ekspozycja otrzymała wiele pozytywnych recenzji⁹³. Scenariusz i koncepcja aranżacji wnętrza opracowane zostały przez Annę Myślińską, cytaty do podpisów na wystawę przygotowała Sylwia Zacharz z Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Za cel postawiono sobie stworzenie ekspozycji nośnej i czytelnej dla współczesnego odbiorcy, nawiązującej treściowo do głównych zagadnień wystawy kustosz Aleksandry Dobrowolskiej z 1964 roku. Znalazły się tutaj barwne fotografie Kielc i regionu świętokrzyskiego, przedmioty dawnej kultury materialnej z XIX w., a także pojedyncze dzieła sztuki ukazane w kontekście kulturowym epoki XIX wieku. Oprawę fotograficzną wykonał Krzysztof Pęczalski, a montaż wystawy plastyk Grzegorz Knap.

Ekspoznaty dla nowej wystawy pozyskiwano w różnorodny sposób: wypożyczeń (Muzeum Wsi Kieleckiej, Łódzkie Centrum Filmowe, Muzeum Narodowe w Krakowie – Galeria Sukienice), z darów pracowników Muzeum Narodowego w Kielcach i mieszkańców regionu świętokrzyskiego, zakupów oraz dzieł plastycznych wykonanych na zamówienie (Aleksander Głuszczenko, Anna Gliwińska, Sylwia Morys).

Scenariusz wystawy obejmował – klatka schodowa: *Kielce w 2. poł. XIX wieku, wybitni uczniowie dawnej szkoły*, sala pierwsza: *Dom Stefana Żeromskiego i powstanie styczeniowe 1863 r.*, sala druga: *Męskie Gimnazjum Rządowe, Profesor Antoni Gustaw Bem, Przyjaźń – miłość – twórczość. Żeromski poza Kielcami*, dawny korytarz szkolny: *dzieła Stefana Żeromskiego, ich ilustracje i opracowania*. Ekspozycję opatrzone cytatami z *Dzienników* i *Syzyfowych prac* Stefana Żeromskiego, wyrażającymi myśli pisarza na temat przedstawionych wydarzeń, miejsc i osób.

Kieleckie muzeum znajduje się w sercu Gór Świętokrzyskich. Niedaleko stąd do miejsc związanych z urodzeniem i dzieciństwem Stefana Żeromskiego: Strawczyzna, Ciekot, Leszczyn, Świętego Krzyża i Świętej Katarzyny. Budynek położony jest na południowym stoku Wzgórza Zamkowego, opodal katedry (XII-XIX wiek) i pałacu biskupów krakowskich z ogrodem włoskim, siedziby Muzeum Narodowego (XVII-XVIII wiek). Wokół wejścia do muzeum zachował się krajobraz kulturowy, który znał Stefan Żeromski: pałac biskupi, kolegiata (katedra), budynki okolicznych kanonii, dworek Jaworskiego ukryty za drewnianym parkanem (później Laszczyków, obecnie siedziba Muzeum Wsi Kieleckiej), kościół Świętej Trójcy, pałacyk dyrektora Męskiego Gimnazjum Rządowego oraz zielona enklawa parku.

na urodziny, „Gazeta Wyborcza”, Kielce, 2004, (15 października), s. 3

⁹³ J. Kędracki, *Nowy dom pisarza*, „Gazeta Wyborcza”, Kielce, 2004, (22 grudnia), s. 1; „Nowy” Żeromski w muzeum; „Echo Dnia” 2004, R. 34, nr 299, s. 2; E. Ziółkowska, *Klimat epoki. Nowa ekspozycja Muzeum Żeromskiego*, „Słowo Ludu” 2004, R. 55, nr 299, s. 2; I. Sinkiewicz, *Muzeum jak nowe. Żeromski by nie narzekał*, „Echo Dnia” 2004, R. 34, nr 292, s. 11; P. Chmielewski, *W klimacie epoki. Nowa ekspozycja w Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego*, „Teraz” 2005, R. 2, nr 1, s. 5

W przyziemiu muzeum zainscenizowano klimat starych Kielc z latarnią i ławką uliczną, szyldem Naczelnej Kieleckiej Szkoły Ewangelickiej, skrzynką pocztową i numerem posesji z napisami w języku rosyjskim oraz powiększeniami barwnych pocztówek z 2. poł. XIX wieku: Bramy Krakowskiej, cerkwi Wozniesieńskiej, Kolegiaty, Bazaru i ul. Konstantego. Tematykę miejską z XIX w. uzupełnia cykl sześciu rysunków Stanisława Praussa *Stare Kielce* (lata 1942-1943).

Na pierwszym półpiętrze wyeksponowano wizerunki: fundatora dawnej szkoły biskupa krakowskiego Konstantego Felicjana Szaniawskiego (2. poł. XIX wieku), Stefana Żeromskiego w mundurze gimnazjalnym (Aleksander Głuszczenko, 2004), założycielki Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego Aleksandry Dobrowolskiej (Waldemar Oleszczak, 1998) oraz szkic popiersia Stefana Żeromskiego w wieku dojrzałym (Zofia Trzczińska-Kamińska, 1924). Ponad tablicą pamiątkową umieszczono portret Adolfa Dygasińskiego pędzla Stanisława Witkiewicza (ok. 1900), dalej mapa Guberni Kieleckiej, a także fotografie 20 kolegów szkolnych Stefana Żeromskiego z dedykacjami dla pisarza z lat 1874-1877⁹⁴. Na drugim półpiętrze pokazano kopię kamiennej figury Emeryka z Nowej Słupi na tle fotogramu Puszczy Jodłowej, fotogram Radostowej – „góry domowej” Stefana Żeromskiego oraz portrety sławnych uczniów gimnazjum: Adolfa Dygasińskiego, Aleksandra Głowackiego (Bolesława Prusa) i Gustawa Herlinga Grudzińskiego (Aleksander Głuszczenko, 2004).

Ekspozycja pierwszej sali wystawowej obejmuje lata dziecięce Stefana Żeromskiego w Strawczyni i Ciekotach oraz problem powstania styczniowego 1863/1864 roku.

Inscenizacja saloniku Żeromskich z dworu w Ciekotach, urządzona została na podstawie pamiątek zachowanych po przodkach pisarza w Nałęczowie oraz opisów przez Stefana Żeromskiego dworków w *Dziennikach* (1883) i *Szyfowych pracach* (1897). Znalazły się tu: sosręb, czyli belka z dworku w Ciekotach (1753), zabytkowe meble, fotografie rodzinne, szable po przodkach, zegarek ojca i brosza matki pisarza z 2. poł. XIX wieku. Inscenizację uzupełniają dokumenty i fotografie związane z latami dziecięcymi Stefana Żeromskiego, m.in. metryka urodzenia oraz niedawno odnalezione fotografie: obojga rodziców Żeromskiego i dworku w Ciekotach (1936). Historię rodu Żeromskich obrazuje *Drzewo genealogiczne rodu Żeromskich* (S. Morys, A. Gliwińska, 2004) oraz herby rodowe rodziców pisarza (ojca *Jelita* i matki *Róża-Poraj*).

⁹⁴ Fotografie kolegów szkolnych Stefana Żeromskiego przekazane zostały przez Monikę Żeromską Muzeum Świętokrzyskiemu w Kielcach na wystawę *Stefan Żeromski* (1950). W zbiorach Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach od 1971 r.

Stefan Żeromski. Katalog wystawy, Muzeum Świętokrzyskie 1952, opr. A. Dobrowolska, Kielce 1952, s. 20; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kraków 1982, s. 28; M. Janik, *Zbiory fotografii w muzeach województwa kieleckiego*, Rocznik MNKi, t. 14, 1985, s. 223; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach. Przewodnik*, Kielce 1996, s. 37; K. Zapałowa, *Rodzina Stefana Żeromskiego w świętokrzyskiem*, Kielce 2003, s. 299, il.; K. Zapałowa, *Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach*, w: *Stefan Żeromski 1864-1925. Szkice i materiały*, Warszawa 2003, s. 91; K. Zapałowa, *Miejsce zostało to samo*, Kielce 2005, s. 67, 112, 136, il.; K. Zapałowa, *Zwierzenia kustosza...*, op. cit., s. 106-108, il.

Ważny dla rodziny Żeromskich i obecny na kartach utworów pisarza problem powstania styczniowego: *Rozdzióbią nas kruki, wrony* (1895), *Echa leśne* (1905) i *Wierna rzeka* (1912/1913) dokumentują liczne pamiątki z epoki: heliograwiury Artura Grottgera *Lithuania* (1864-1866), obrazy nieznanymi autorów z 2. poł. XIX w.: *Portret poety powstańczego Felicjana Fałęckiego* i *Ranny powstaniec*, obraz Andrzeja Olesia *Ksiądz Piotr Ściegienny przemawiający do chłopów* (1948), historyczne pieczęci Rządu Narodowego, medale, broń oraz tablica żeliwna upamiętniająca uwłaszczenie chłopów przez cara Aleksandra II (1864).

W drugiej sali wystawowej przedstawiono pobyt Stefana Żeromskiego w Kielcach, naukę w Męskim Gimnazjum Rządowym, twórczość pisarza oraz wybrane dziedziny jego działalności społecznej i narodowej.

W kwartale szkolnym zainscenizowano klasę Męskiego Gimnazjum Rządowego w Kielcach: katedrę nauczyciela, ławki, Godło Rosji, zegar, zabytkową mapę Zaboru Rosyjskiego, fotografie nauczycieli i kolegów szkolnych Stefana Żeromskiego, liczne eksponaty z planu filmowego *Szyzyfowych prac* (deki, dyscyplina, dziennik lekcyjny, liczydło, dzwonek szkolny, zeszyty, pióra i kałamarze), a także mundur uczniowski Gimnazjum Rządowego w Kielcach oraz dokumenty związane z latami nauki Stefana Żeromskiego w Kielcach (kartka z dziennika lekcyjnego, świadectwa z klasy III i klasy VIII, tableau maturalne i inne).

Obok popiersia Stefana Żeromskiego w mundurze gimnazjalnym (Olga Jasińska, 1964) umieszczono podobizny trzech jego młodzieńczych sympatii: Ludwika Dunin-Borkowskiej (fotografia), Heleny Skierskiej (rysunek Szymona Kobylańskiego do *Szyzyfowych prac*, 1982) i Heleny Radziszewskiej (obraz Jana Błyskosza, 1977/1978).

Okres nauki Stefana Żeromskiego w Kielcach dopełnia inscenizacja stancji uczniowskiej, wzorowana na opisie w *Szyzyfowych pracach*, gdzie znalazły się: łóżko metalowe z gąłkami, półka wiklinowa na książki, kuferek, ceramiczne naczynia toaletowe, a także fotografie budynków trzech kieleckich stancji ucznia Stefana (w czasie nauki w Kielcach Stefan Żeromski mieszkał aż na siedmiu stancjach), rysunki Moniki Żeromskiej do *Szyzyfowych prac*, obraz Stanisława Charzyńskiego *Stancja uczniowska*, tableau trzech roczników Męskiego Gimnazjum Rządowego w Kielcach (lata 70. XIX w., 1894 r. i 1913/1914), rękopisy (fragmenty *Dzienników* Stefana Żeromskiego, list Wincentego Żeromskiego do syna) oraz wycinki prasowe.

Fragmenty rękopisów utworów Stefana Żeromskiego, listy do wybitnych osobistości ówczesnej kultury (Władysława Mickiewicza, syna poety, 1894, Zenona Przesmyckiego, 1903), obywateli Kielc i regionu świętokrzyskiego (Zofii Kozierkiewiczowej, 1912, Edmunda Massalskiego, 1923, Edwarda Łuszczkiewicza, 1925) oraz rodziny (Adama Żeromskiego) dokumentują twórczość i kontakty S. Żeromskiego w kraju i poza jego granicami. Materiały rękopiśmienne uzupełniają w szafach bibliotecznych cenne pierwsze wydania dzieł pisarza oraz ich liczne naukowe opracowania.

Ważną, a zarazem mało znaną działalność społeczną i narodową Stefana Żeromskiego można poznać na podstawie dokumentów i fotografii, np. z okresu pracy w Zarządzie Towarzystwa „Światło” w Nałęczowie, tworzenia księgozbioru Biblioteki Publicznej w Zakopanem i reprezentacji wolnej Polski w 1918 roku, jako prezydenta Rzeczypospolitej Zakopiańskiej. Dokumentom towarzyszą pamiątki po pisarzu: brzytwa angielska (podarowana przez ojca Wincentego Żeromskiego, 1880), kałamarz zakopiański (lata 20. XX w.), a także bilet wizytowy z napisem: STEFAN ŻEROMSKI / LITERAT (lata 20. XX w.).

Na ekspozycji prezentujemy również fotografie z pogrzebu pisarza w Warszawie, zamieszczone na łamach „Tygodnika Ilustrowanego” 5 grudnia 1925 r.⁹⁵. Grupy odwiedzające muzeum mogą zapoznać się z unikatowym nagraniem głosu pisarza, zarejestrowanym na płycie w 1924 r.

Rodzinną Ziemią Świętokrzyską była wielokrotnie i na różne sposoby opisywana na kartach utworów Stefana Żeromskiego. Na wystawie opisy te towarzyszą artystycznym fotogramom: Radostowej, Puszczy Jodłowej, Karczówki, Wiernej rzeki, Świętego Krzyża, Świętej Katarzyny, Parku w Kielcach, Strawczyna, Ciekot i Leszczyn. S. Żeromski uważał, że centrum języka polskiego w swej nieskażonej postaci znajduje się w sercu Gór Świętokrzyskich, czemu dał wyraz w utworze *Snobizm i postęp* (1922): *...Pragnąc odnaleźć idealną polską, to znaczy możliwie najbardziej wolną od wpływów zewnętrznych gwarę-macierz, należałoby jej szukać nie na pograniczu, lecz właśnie w głębi, niejako w łonie, macierzystego kraju. Należałoby znaleźć w Polsce krainę [...] iście słowiańską od samego początku [...]. Takim krajem, według mojego rozumienia, będzie terytorium, na którego jednym końcu leży miasto Opatów, na drugim miasteczko Przedbórz, – na północy Iłża, na południu Stopnica.*

Centrum polszczyzny obrazuje na wystawie kompozycja malarska S. Morys i A. Gliwińskiej (2004).

Do ciekawych imprez cyklicznych organizowanych w ostatnich latach przez Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego zaliczyć należy konkurs fotograficzno-literacki *Ziemia kielecka – kraina młodości Stefana Żeromskiego*, adresowany do gimnazjalistów z regionu świętokrzyskiego⁹⁶. Na podstawie wskazanych przez pracowników muzeum cytatów uczniowie odnajdują miejsca opisane na kartach utworów Stefana Żeromskiego, a tym samym poznają bliżej twórczość pisarza i własną Małą Ojczyznę. Nagrodzone prace fotograficzne prezentowane są w siedzibie muzeum. W 2008 r. odbyła się już trzecia edycja konkursu. Muzeum włącza się również do organizacji innych imprez: Świętokrzyskich Dni Muzeów, Kieleckiego Festiwalu Nauki, konkursu literackiego „O pióro Stefana” (przeprowadzanego przez I Liceum im. Stefana Żeromskiego w Kielcach) oraz corocznych Stypendiów im. Andrzeja Radka.

Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego pełni na terenie Kielc, regionu świętokrzyskiego i kraju ważną funkcję edukacyjną i kulturotwórczą. Placówka pozyskuje i opracowuje nowe eksponaty, prowadzi prace naukowo-badawcze nad twórczością Stefana Żeromskiego oraz upowszechnia wiedzę na jej temat.

Ekspozycję poświęconą biografii i twórczości Stefana Żeromskiego odwiedza corocznie około 10 000 osób, głównie młodzież gimnazjalna, co zważywszy na małą powierzchnię wystawową placówki oraz liczne media upowszechniające informacje na temat życia i twórczości Stefana Żeromskiego jest dobrym wynikiem. Ważny problem dla muzeum stanowi brak sali wystaw czasowych, która mogłyby gościć np. wystawy: poświęcone sławnym uczniom dawnej szkoły – ks. Piotrowi Ściegieniemu, Adolfowi Dygasińskiemu, Bolesławowi Prusowi, Gustawowi Herlingowi

⁹⁵ „Tygodnik Ilustrowany” 1925, nr 49 (5 XII), s. 979 i 981

⁹⁶ *Raport 2006, Muzeum Narodowe w Kielcach*, Kielce 2007, s. 22, 40, 61, fot.; *Kraina młodości Stefana Żeromskiego. Zakątki, które widział Żeromski*, „Echo Dnia” 2006, R. 36, nr 137, s. 10; *Zdjęcie do cytatu*, „Teraz” 2006, R. 3, nr 7/8, s. 25; *Na ostrzu scyzoryka. Plebiscyt: rok w świętokrzyskiej kulturze*, „Teraz” 2005, R. 4, nr 1, s. 3; *Kraina Żeromskiego*, „Teraz” 2007, R. 4, nr 7/8, s. 26

Grudzińskiemu i innym, ilustracji, plakatów teatralnych i kinowych do utworów Stefana Żeromskiego oraz folkloru regionu świętokrzyskiego.

W przyszłości planujemy ożywienie przestrzeni przed budynkiem muzeum, poprzez ustawienie rzeźby plenerowej przedstawiającej Stefana Żeromskiego w mundurze szkolnym⁹⁷.

I na zakończenie pozytywny akcent. Dawny projekt Muzeum Świętokrzyskiego w Kielcach odtworzenia dworu Żeromskich w Ciekotach będzie zrealizowany z funduszy operacyjnych Województwa Świętokrzyskiego i dotacji z Unii Europejskiej.

A. Myślińska

⁹⁷ *Ale bez cokołu*, „Teraz” 2004, nr 7/8, s. 6

THE MUSEUM OF STEFAN ŻEROMSKI'S SCHOOL YEARS

The Museum of Stefan Żeromski's School Years was established in 1964 in the 100th anniversary of the writer's birthday, as a division of Świętokrzyskie Museum in Kielce. Its founder was a curator Aleksandra Dobrowolska (1906-1989). Formal opening of the institution took place on 28th June 1965. Display was arranged in the part of the building of former State Secondary School for Boys, where, in the years 1874-1886 Stefan Żeromski studied. Establishing the Museum of Stefan Żeromski's School Years was a result of special respect for the person and work of Stefan Żeromski by community of świętokrzyski region. Regional, biographical and literary display was directly connected with the exhibition from 1935 devoted to Stefan Żeromski and to the exhibition organized by Aleksandra Dobrowolska in Świętokrzyskie Museum in Kielce in 1950.

In the years 1967-2003 the manager of the institution was a curator Kazimiera Zapałowa. She created a regional centre of knowledge about Stefan Żeromski's life and work. On her initiative in the years 1969-1984 there were organized Days of Żeromski referring to Days of Żeromski celebrated in Kielce in 1935. In 1986 Stefan Żeromski's Association was established and now it is located in the Museum of Stefan Żeromski's School Years. Important aim of the Association is awarding Andrzej Radek Grants to talented students who come from the countryside.

By the end of 2003, a new manager of the Museum became dr Anna Myślińska. In the next year complete overhaul of museum rooms was made and a new permanent exhibition was organized (scenario: Anna Myślińska and Sylwia Zacharz). This new exhibition presents atmosphere of Kielce at the end of the 19th century, years of Żeromski's childhood and youth, literary works, as well as his social and national activity beyond Kielce.

Collection of the Museum of Stefan Żeromski's School Years in Kielce includes precious Stefan Żeromski's manuscripts, documents, letters, photographs, dedications, first editions of his works, and also artistic series of illustrations to his books.

Inside and outside the building there are many plaques dedicated to, among others, famous students of the school: Adolf Dygasiński, Aleksander Głowacki (pen name – Bolesław Prus) and Gustaw Herling-Grudziński.

Within the period of 45 years of the museum existence, substantial staff have written numerous scientific and popular scientific texts about the writer's life and work. There have been prepared speeches, competitions, meeting with writers, presentations and exhibitions about Stefan Żeromski and suitable for various types of visitors.

Biographical and literacy exhibition is seen by about 10000 people every year.